

id. Bagi Ferenc*

Nyelvi-nyelvhelyességi tévesztések a főnévi vonatkozó névmások használatában

MOTTÓ:

„A maga módján itt is megterít
a kamatra gyötört anyaföld.
Egy vaslában sárga fű virít.”
(József Attila: Elégia)

1. Bevezetés

A budapesti Akadémia Kiadó gondozásában 1961-ben megjelent, a Tompa Mihály szerkesztette, és a korszak legismertebb magyar nyelvészeinek bevonásával készült *A mai magyar nyelv rendszere. Leíró nyelvtan* című munka. Ennek első kötete III. fejezetében a vonatkozó névmások fogalmát és anyanyelvünkben betöltött szerepét Temesi Mihály a következőképpen írja le: „*Ez élőlényekre, élettelen tárgyakra vagy elvont dolgokra, ezek tulajdonságára vagy mennyiségére előre vagy visszamutató szó. Ha mellékmondatban alkalmazzuk, akkor azzal a képzetel jár együtt, hogy a főmondatban ugyanarra való rámutatás fordul elő. Mondattani szerepe szerint általában (mellékmondati) kötőszó, tehát afféle keresztező szófajiságú nyelvi elem. /.../ Lehet fő-, mellék- és számnévi természetű. Alakja rendszeren vagy azonos a megfelelő kérdő névmáséval, vagy — és ez a gyakoribb — ahhoz képest egy a mutató névmási előtaggal testesebb.*” A beszámoló tárgyat érintő-képező főnévi vonatkozó névmásokat illetően pedig a következőket állapítja meg: „*Főnévi vonatkozó névmásaink közül az aki (ritkábban: ki) személyekre utal. /.../ Egyéb élőlényekre, tárgyakra, elvont dolgokra, ha a főnévvel is megnevezzük őket, választékos szövegezésben leginkább az (a)mely használatos /.../ esetleg az ami (ritkán: mi).*” (A kiemelések a szerzőtől valók. B. F.). Nyelvi-nyelvhelyességi hibákról szóláskor a főnévi vonatkozó névmás idézett sajátosságainak kapcsán nem lehet felesleges megjegyezni, hogy az idézetekben leírt nyelvi jellemzők és grammatikai jegyek meg-

* id. Dr. Bagi Ferenc, nyugalmazott egyetemi tanár, Újvidéki Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék, Újvidék

állapításai olyan későbbi keletű leíró nyelvtanban sem változtak, és nem váltak még kérdéssé sem, mint amilyen a középiskolai tanároknak szánt, a budapesti Oziris Kiadó gondozásában 1998-ban megjelent *É. Kiss Katalin – Kiefer Ferenc – Siptár Péter Új magyar nyelvtana*. És, természetesen, ez állapítható meg a még későbbi kiadású (2007-ben), hagyományos leíró nyelvleírást, nyelvleíró módszert az előzőleg említett mű szerzőihez viszonyítottan határozottan érvényesítő nyelvtan esetében is, mint amilyen A. Jászó Anna főszerkesztővel együttműködő nyelvészek műve, *A magyar nyelv könyve* című munka.

A Temesi Mihály említette *egyéb*, tehát a nem emberre, nem személyre, hanem állatokra, tárgyakra és elvont dolgokra utaló főnévi vonatkozó névmások fogalmi köre konkretizálható. Ebben az esetben a *mely, amely, ami* vonatkozó főnévi névmások közlésekben való nyelvi-nyelvhelyességi szempontból megfelelő használatának lehetőségei gyakorlatiasabban értelmezhetők, felhasználhatóbbá válnak. Tehát: e főnévi vonatkozó névmások használata főnévvel történő megnevezésük esetén kiterjed a szűkebb- és szélesebb körű emberi közösségek, az emberek által létesített és működtetett intézmények, az emberi munka eredményeként számon tartandó építmények, gyárak, mezőgazdasági birtokok, ez utóbbiak termékeinek, illetve terményeinek közlésekben való említésekor. Az elmondottakból következik: ezek a névmások előfordulhatnak mindazon közlésekben, amelyekben megjelennek pl. a család, állam, iskola, bankok, vállalkozások stb., stb. szavak, illetve a vadon élő állatok, vagy éppen a házi kedvencek nem egyedi nevei, de az ember alkotta elvont fogalmakat jelölő kifejezések használatának eseteiben (szépség, hatékonyság, boldogság stb.) is. A beszélőnek azonban, anyanyelvünk törvényeinek, szabályainak megfelelően kell használnia ezeket a főnévi vonatkozó névmásokat (természetesen, közlési szándékával és annak tartalmával összhangban), ha azt szeretné, hogy mondandóját szándéka szerint értsék meg, és értelmezzék is mindazok, akiknek szánta. Logikus tehát, hogy ebbéli elvárása akkor lesz legkevésbé kockázatos, ha mind az *aki, ki*, mind az *amely, mely, ami* vonatkozó főnévi névmásokat az aktuális nyelvtanokban leírt funkciójuknak megfelelően használja. Ha nem így jár el, akkor nyelvi-nyelvhelyességi hibát vét, annak pedig mondandója félre-, illetve meg nem értésén kívül beszélőtársa, hallgatói részéről számára, vagy éppen az ő számukra lehet kellemetlen spontán reakciójuk. Ebből adódóan, amint azt az egymás szavára adó beszélgető partnerek is magától értetődően teszik, a tévéadók tájékoztató-, riport-és interjúműsorokban megszólalók közléseit hallgatva-nézve, azt is igyekeztem megfi-

gyelni, hogy maga a közlő reagál-e a szóban forgó névmások használatakor bekövetkezett tévesztésére, tévesztéseire, helyesbít-e azonnal, illetve reagál-e arra a beszélgető társ, vagy valaki a beszélgetésben résztvevők közül. Ha igen, akkor hogyan, miként reagál. Mert, amennyiben a beszélő spontánul és azonnal helyesbít, a tévesztés véletlenszerű nyelvbtlásnak minősül, ennek elmaradása viszont azt jelzi, hogy az adott hibát ő maga már nem tekinti, nem érzi nyelvi-nyelvhelyességi hibának. A vele beszélgetők reagálásának módja a közlőénél is beszédesebb. Megfigyelésem szerint, ugyan kevesebben, de vannak olyanok, akik a nyelvi-nyelvhelyességi hiba hallatán, spontánul és jó szándékúan azonnal reagálnak, esetleg, helyesbítve ki is ejtik a tévesztéssel kimondott szót. Az ekképpen reagálók nyelvérzéke, szerintem, élő-eleven erejű, és erős a nyelvi-nyelvhelyességi kritériumoknak megfelelő közlések iránti elvárásuk is. Vannak azonban olyan beszélőtársak is, akik reagálása fegyelmezetten hangtalan, azonban egy-egy rezzenésnyi mozdulatuk, szemrebbenésük, ha visszafogott is a spontán reagálás, — jelzésértékű. Ők, udvariasságukkal összhangban, akaratlanul így jelzik, hogy tudomásul vették a beszélő tévesztését, azonban úgy vélik, hogy észrevehető reagálásuk, a beszélgetés hangulatát rontaná, amit ez alkalommal (és, minden bizonynyal máskor sem) áll szándékukban előidézni. Mindeközben — magamat is figyelem, és, persze, a budapesti tévé-adók jelzett adásaiban résztvevők közléstartalmaival egyidejűleg — a beszélők körén kívüli magyar anyanyelvüként! — figyelem az általuk beszélt magyar nyelvet is. Figyelem tehát a nyilatkozók beszédét, mimikáját, gesztikulációját, s közben, igyekszem észrevenni azt is, hogy nézőként-hallgatóként magam is, alkalomadtán!, miként reagálok a tévesztések hallatán. Igen, az én reagálásom a beszélgetésben résztvevőkénél sokkal fesztelenebbül nyilvánulhat meg, akaratlanul is, és mert nem vagyok a beszélgetők között, nem kell tartanom esetleges nemtetszésük kifejezésétől. Miután lejegyeztem az észlelt tévesztést, a résztvevők és a magam reagálásait, „hazai vizekre váltva” azt figyelem, hogy az ottani beszélők hibái, (ezúttal, persze, a főnévi vonatkozó névmások használata során vétett hibák), megjelennek-e a vajdasági tévéadó tájékoztató-, riport-és interjúműsoraiban résztvevők közléseiben, és napilapunk ilyen jellegű írásaiban. A napilap azonban, a tévéadótól eltérően, jelzi azt is, hogy mely magyarországi hírforrástól, laptól vette át a közlését, ha ilyent is lehoz. Ebből adódóan a lapban észrevett tévesztések két csoportba sorolhatók: a magyarországi hírforrásoktól teljes egészében és változatlanul (lektorálatlanul átvett írásokban előfordulókra (ezeket „behozatali” hibáknak nevezem a további-

ak során), és azokra a magyarországiak által vétettekkel egyező, azaz azok hatására a lap munkatársai által vétettek. Ezek a „hazai” hibák. Az elmondottak kapcsán, minden mentegetőzési szándékot kerülve kell jelezni, hogy ezen sajátos szempontok érvényesítése a főnévi vonatkozó névmások használatában észlelt nyelvi-nyelvhelyességi hibák tárgyalásának-ismertetésének során, és más hibákról szólásomkor is) meghatározza mondandóm kifejtésének módját már azáltal, hogy sajátos leírást feltételez, sőt, követel meg. És még azt is ki kell mondani, hogy az ebben az írásomban idézett, tévesztést, tévesztéseket tartalmazó mondatokat és mondatrészleteket egyáltalán nem „hibavadász-élvezettel pécéztem ki”, hanem azért, mert igen gyakoriak, és mint ilyenek, nyelvváltozat kialakulásának lehetőségeit jelzik. Talán már azt is mondhatnám, hogy már nem is *csak jelzik*, mert az éppenséggel nem kívánt nyelvváltozat, a *budapesti tévé-magyar*¹ nyelvváltozat, már létező valóság, sőt egyre inkább az, mert terjed, s mid fenyesegetőbb annak lehetősége, hogy *köznyelvvé* válik. Ennek veszélyére szándékozom felhívni a közfigyelmet.

2. A nyelvi-nyelvhelyességi hibákra való felfigyelés okairól és körülményeiről

Nem sokkal azután (az ezredforduló körüli években), hogy Szerbiában is lehetővé vált a külföldi tévécsatornák vételezése, kezdetben ugyan csak néhány, majd szolgáltatótól függően, többkevesebb budapesti tévéadó csatornáinak vételezése is lehetővé vált, és ezt a szolgáltatást én is igényeltem. Ekkoriban történt, hogy a tévékészülék bekapcsolásával a budapesti Duna Televízió már folyó Közbeszéd című adásába éppen egy újabb riportalannyal induló beszélgetés kezdetén „léptem be”. Mindjárt arra lettem figyelmes, hogy a műsorvezetőnő igyekszik nagyon egyszerűen és nagyon érthetően megfogalmazni a vele szemben ülő fiatalembernek szánt kérdését, miközben annak figyelmét is szeretne volna felhívni arra, hogy „adásba kerültek”. Valószínűleg, gyakorlata alapján, már előzőleg „bemerte” embe-rét, — ugyanis az éppen folyamatban lévő egyetemista-tüntetések egyik

¹ Be kell vallanom, az én „gyártmányom” ez az elnevezés, amelyet kizárólag a már létező nyelvi változatoktól és a standard magyar köznyelvtől való megkülönböztetés céljából használok, és azért lett éppen *budapesti tévé-magyar* az elnevezés, mert a most, és az eddig tárgyalt nyelvi-nyelvhelyességi hibákra a budapesti tévécsatornák tájékoztató-, riport- és interjú adásait nézve-hallgatva figyeltem fel.

„eminens” szereplőjét kapta mikrofon-végre. Hogy kísérletezése indokolt volt, az a kamera fiatalemberre irányulása után ki is tűnt: a fiatalember egyáltalán nem volt zavarban, sőt szemmel láthatóan élvezte helyzetét, „fontosságának mivoltát”, — egyszerűen azzal volt inkább elfoglalva, hogy minél kényelmesebben helyezkedjen el a széken, („fotelében”), amelyen ült, mint mondandója átgondolásával, előfogalmazásával. Amikor végül felfigyelt a valós helyzetre és megszólalt, vagy azért, mert túl sok volt a mondanivalója, vagy, mert túl kevés annak értelme, de ugyancsak összekuszált fejtegetésbe kezdett, amikor pedig abban „... a szervezettek, *akik...*” rész is elhangzott, elegendő lett! Csatornát váltottam, — amit pedig mindeddig nem tettem. És, úgy tűnt, hogy megérte! Erdős hegyvidéki táj tárult elém, két hegy közötti keskeny, fátlan, füves völgygyel, amely a látóhatár vége felé fokozatosan magasodott, és kellemes zene szólt. Pár pillanat múltán, a baloldali hegy erdejéből a jobboldali hegy sűrűje felé tartva, a völgyön egy medve futott át... Még mindig az előbbi kellemes zene szólt, emberi hang nem zavarta az idillikus látványt, de változni kezdett a kép. A kamera a völgyből lassan visszafelé húzódva sebes sodrású, széles, sekély folyót mutatott, vizében háromnégy medvével, amint a lábuk mellett elúszó halak közül el-el fognak, és fálnak fel egyet-egyet. Ekkor, egyszerre csak, a zene megszűnt, és magyarul egy férfihang kezdte szövegét: „A medvék, *akik ...*” A távirányító, amely még mindig a kezemben volt, ezúttal, nagyon szükséges önvédelmi fegyvernek bizonyult, — ösztönösen kapcsoltam ki a készüléket. „Minden hiába! Ez a nap, nem az én napom!” — dűnnyögtem magamnak, és más foglalatosság után néztem.

Egy-két nap után (sajnos, nem írhatok most sem ide pontos adatokat, merthogy, ekkor még a hibákat tartalmazó mondatokat, mondattöredékeket, elhangzásuk idejét stb. nem írtam le, nem jegyeztem fel), ismét a *Dunán* folyó adás nézésébe kezdtem a készülék bekapcsolásával. Éppen egy vajdasági magyar politikust, a megelőző vajdasági tartományi kormányban (nem magyar előjelű párt tagjaként) fontos tisztségétől annak lejártá következtében megvált magyar embert, a „mi, délvidéki emberünket” beszéltetette a riporter. Figyelni kezdtem volna éppen a mondandójára, amikor hallom: „... a személyek, *amelyek...*”, és láttam: — a műsorvezető erre egyáltalán nem reagált, egy arcvonása sem rezdült. „Nocsak, nocsak... Mennyire alkalmazkodó az emberünk... hogy beépült az ottani nyelvi közegbe...” — mormoltam magamnak csöndös rácsodálkozással, mert tudtam és tudom, hogy a vajdasági magyarok anyanyelvi közléseiben ugyan többféle nyelvhelyességi hiba fordul elő, de a

vonatkozó névmások téves használata nem, legalább is akkoriban még nem. És a távirányítót ismét használatba vettem, csatornát váltottam... De az adás nem tetszett. Ki is kapcsoltam a készüléket. Néhány óra múlva, vagy másnap, nem emlékszem már, újból tévészésbe kezdtem, azt hiszem, újból a Duna csatorna adását kezdtem nézni. Turisztikai ismereterjesztő műsor folyt, ugyanis a forgatócsoport tagjai csónakon ereszkedtek lefelé a Tiszán, és ki-kikötöttek az útjukba eső kirándulóhelyeken körülnézni, azaz körbe pásztázni kamerával, és kedvcsináló hangulatban bemutatni, mit csinálnak a kempingezők, milyen körülmények között kempingeznek, milyenek a szórakozási lehetőségek, majd pedig a közeli településre is „benéztek”, annak múzeumát látogatva meg ismertették a település történetét, a lakosok legrégebbi korokban űzött, és jelenlegi foglalkozását, életmódját. Mind ezt könnyedén, ismereteketnyújtóan, érdekesen, minden egyes megállási helyükön megtették. Nézni kezdtem az adást: érdekelt, és arra is rádöbbenett, hogy Magyarország sok kisebb, de igen érdekes településéről még csak nem is hallottam. De, valahogy így vagyok Szerbiával is, és talán, nem csak én, hanem mások is. Szóval, érdeklődéssel néztem az adást: a stáb újra csónakban volt, újabb kirándulóhely meglátogatásának, ismertetésének céljával, miközben a kamera változatosan, hol a vizet, hol más csónakázókat, horgászokat, napozókat, hol a partot és a csónakból látható partmelléket mutatta. Éppen egy ilyen alkalommal sima, eleven zöld nagyobb kiterjedésű területen pásztázott, aminek látványa a riportert is beszédre készítette-kényszerítette. Meg is szólalt! Emlékszem, ezeket mondta: „Milyen nagy terület, friss, zöld fű, de a megváltozott állattartási szokások miatt nincs, *aki* legeljen...” „Hát akkor, legelj te!”— mondtam kifröccsenő dühvel. Talán nem véletlenül fakadtam ki ennyire nyersen. Ugyanis, az adást követve, a kamera közvetítette tájat nézve a riporter megszólalására amúgy sem számítottam, az *akijére* pedig éppenséggel nem! Az, szinte orrba vágott! És ismét vaktában váltottam csatornát. Ezúttal azonban ebben sem volt szerencsém, — a csatornán számomra ismeretlen nyelven folyt valamilyen tárgyú előadás, elemzés, vagy kommentár, nem értettem, nem is figyeltem rá. A készüléket is elfelejtettem kikapcsolni. — Az *aki* emberre, személyre utaló főnévi vonatkozó névmás használata a szintén főnévi vonatkozó, de nem emberre, nem személyre, hanem minden másra utaló *amely, mely, ami* helyett, és fordítva: az *amely, mely, ami* használata személyre, emberre vonatkoztatva, azonban most már nagyon „megütötte a fülemet”. Eddig is furcsálltam, és zavart is ez a két dolog, de valahogy átsiklottam felettük, ettől kezdve azonban nem csak ennek a

jelenségnek észrevételére kényszerültem, de közlésben való megjelenésüknek körülményeit és magát a közlőt, közlésének módját is figyelnem kellett! Nem tekinthetem, és ezen eset óta nem is tekintettem olyan véletlenszerűeknek ezeket az „akis”-„amis” nyelvi-nyelvhelyességi hibákat, mint amelyek *csak* engem zavarhatnak. De ekkor még reméltem, és valamilyen megmagyarázhatatlan okból remélem még ma is, hogy rajtam kívül másokat is, magyarországiakat is, ha nem is túl sokukat, de azért mégsem csak néhány embert, zavar ez a jelenség. Tehát: most már határozottan figyelnem kellett a budapesti adókon elhangzó közlésekben, ezekre és más, igencsak gyakran megjelenő nyelvi-nyelvhelyességi hibákra. És, persze, az odafigyelés eredményeként szaporodtak a jegyzetelések, az „akis”, és „amelyes” mondatok, mondatöredékek a füzetemben. És már nem is igen lepődtem meg, de egy „amelyes” eset, azért, valósággal meghökkentett. A sportriporter egyik sportág egy-két vezetőjével meg a sportág egy kiemelkedő, csak nem rég visszavonult versenyzőjével való beszélgetésre való ráhangolásként így kezdte szövegét: „Ebben a sportágban olyan példaképeink vannak, *amelyek* felkelthetik fiataljaink érdeklődését a sportág iránt...” és felsorolt néhány a sportágban olimpiai, Európa- és világbajnoki címet nyert magyar sportoló nevét, közöttük a frissen visszavonult jelenlévő sportolót is (M1, 2018, VIII.) A példaképeként említettek személyi, sőt emberi mivoltuktól megfosztó, *amelyek* főnévi névmás riporter általi ilyen szövegkörnyezetben való használata, már önmagában is meglepett, az viszont, hogy ennek hallatán senki sem háborodott fel, sőt egyetlen tiltakozást jelző mozdulattal, szemrebbenéssel sem reagált, — ez, számomra, — döbbenetes volt!

Annak ellenére, hogy minden csatornán megjelentek efféle nyelvi-nyelvhelyességi hibák, ez a tévécsatorna-dolog különösebben nem foglalkoztatott. De feltűnt: kevesebb a nyelvi-nyelvhelyességi hiba a művelődési-művészeti kérdéseket, valamint a tudományos eredményeket igényesebben és hozzáértőbben ismertető adásokban, viszont gyakoribbak, sőt gyakoriak a tájékoztató-, riport-és interjúműsorokban, és még ennél is gyakoribbak a házi kedvencek, illetve a vadon élő állatok viselkedését, életeseeményeit és életkörülményeit ismertető-bemutató két tv-adó műsoraiban, valamint az ezeken az adókon vetített kisfilmekben. A két adó magyar nyelvű adásaiban a kutyák, a macskák, és minden állat leginkább *aki*. Némi túlzással azt is mondhatnám, hogy ezen adásokban a majmoknak nem is kölykeik, az elefántoknak nem is borjaik, a zebráknak nem is csikóik stb. vannak, hanem kislányok és kislányok... Ezen adások-

ban majom-, oroszlán-, zebra- stb. kisfiúk és kislányok születnek, élnek, játszadoznak és nőnek fel...

Tény, hogy ezek, a vadon élő állatokról szóló adások igen érdekesek és színvonalasak, és az öttől- tizenöt éves korú gyerekek, sőt, felnőttek is, minden bizonnal szívesen nézik. Azonban nem lenne jó megfedkezni, és nem is feledkezhet meg senki arról, hogy a gyerekek nyelvérzéke még eléggé kifejtetlen, mint ahogy arról sem, hogy a határon túli gyerekekre ez fokozottabban érvényes, mert kétnyelvűségük, valamint a többségi nemzet nyelvének hatása következtében még inkább sérülékeny a nyelvérzékük, mint magyarországi kortársaiké. Ezt tudniuk kellene az ilyen témájú adásokat sugárzó adók üzemeltetőinek, szerkesztőinek, még inkább pedig a műsorokat felügyelő illetékeseknek. És arról is tudnia kellene mindenkinek, hogy a határon túli, a magyar nemzeti kisebbségekhez tartozó szülők nem ritkán azért választják az anyaországi tévéadók műsorait is szolgáltatásaik sorába iktató közvetítőket, hogy gyermekeik a környezetükben adott mindennapinál gyakrabban és változatosabb témaköröket felölelően kerüljenek kapcsolatba anyanyelvükkel, – magyar nyelvű rajz- és mesefilmek, illetve ismeretterjesztő- és dokumentumfilmek nézése révén. Ők azért teszik ezt, mert úgy gondolják, hogy az említett és más magyar nyelvű adások követési lehetőségének megteremtése által, gyermekeik a környezetükben biztosítottnál szélesebb és árnyaltabb fogalom- és ismerettárral kerülhetnek kapcsolatba anyanyelvükön, ezzel pedig szókincsüket gyarapíthatják, nyelvérzéküket erősíthetik, tehát gyermekeik számára anyanyelvük igényes és magabiztos használata válik zökkenőmentessé és biztossá e döntésüknek köszönhetően. De vajon teljesülhetnek-e a szülők ilyen elvárásai, ha az adásokban oroszlánkölykök, zebracsikók stb., stb. szavak helyett oroszlánkisfiúkról, oroszlánkislányokról stb., stb. esik szó, és persze, minden állat, legyen az kifejlett egyed, vagy cseperedő, – *aki!* Egyik sem lehet *amely*, vagy *ami!* Kézenfekvő hát a kérdés: kikérték-e egyáltalán e tévéadók üzemeltetői, felelős szerkesztői a magyar szakértők (pedagógusok, gyermeknyelv-kutatók, gyermekpszichológusok) véleményét mielőtt műsorukba iktatták és adásra alkalmasaknak minősítették ezeket a kisfilmeket? Vajon, végeztek-e szakemberekkel olyan kutatásokat, felméréseket, amelyek alapján megbizonyosodhattak volna az efféle nyelvhasználat gyerekek anyanyelv-elsajátítására gyakorolt hatásáról? Szerintem, aligha. Így a bevezető részben leírtak ismeretében, és e részben megfigyeltek nyomán, igen érdekelt, hogy ezen, és általában a budapesti tévéadók műsoraiban észlelt nyelvi-nyelvhelyességi tévesztéseket, hibá-

kat illetően mi a helyzet, milyen a közösségi viszonyulás e jelenséggel szemben Magyarországon.

Ennek a kitapintására láttam lehetőséget a 2003-ban Pécsen megrendezett, az anyanyelv megőrzésének fontosságát, valamint a megőrzés lehetőségeinek módozatait taglaló tanácskozáson, amelyen hallgatóként vettem részt.² A tanácskozás véget érte után, jelentkeztem a *vita* napirendi pontban szót kérők nevét feljegyzőnél. Szót kértem én is. Hozzászólásomban elmondtam, hogy a konferencia témaválasztását igen jónak és aktualitásnak, az elhangzott beszámolókat színvonalasaknak, az anyanyelv megőrzése terén kifejtett tevékenységben szerzett tapasztalatok ismertetését pedig hasznosíthatóaknak tartom. Szóltam azonban a megtartott beszámoló meghallgatása alatt kialakult egyetlen hiányérzetemről is. Arról, hogy nem esett szó annak kérdéséről, hogy *milyen magyar anyanyelvet szeretnénk határon innen és túl is megőrizni?* Ugyanis a vajdasági, mint határon túli magyar nyelvű-, de a magyarországi médiumok nyelvhasználatában is számos olyan nyelvi-nyelvhelyességi hibára figyeltem fel, amelyek gyakoriságuk folytán már-már nyelvi változatok, nyelvi vadhajítások keletkezésével fenyegetnek, és a gyakorló pedagógusoknak munkájuk során sok gondot és nehézséget okoznak. De alig említhettem meg néhány idevágó példát, a nálunk, a Vajdaságban, valamint a budapesti tévéadókban észlelt nyelvi-nyelvhelyességi hibák közül, a vitavezető a szavamba vágott, — közölte velem, hogy megvonja tőlem a szót. Én azonban, afféle „nyakas” magyarként, vagy (ha, netán, valaki ezt elfogadhatóbbnak tartja, hát afféle „rátarti balkániként”!) nemcsak hogy nem kotródtam azonnal a helyemre, hanem vissza is szóltam, amire azután, annak ellenére, hogy a vitára jelentkezőket összeíró személy még megszólalásom előtt bemondta a nevem, a vitát vezető felszólítására el kellett mondanom, ki és miféle végzettségű, és honnan jövő is vagyok. És miután elmondtam, folytathattam észrevételeim közlését. De ezek után, már akkor, ott, mondandóm ismertetése folyamán, az volt a benyomásom, és ma is úgy tartom, hogy a titulusom mentett meg a helyrezavarástól. Ennek okán, ott, és még akkor, az az érzésem támadt, hogy velem, a mai idők egyik Bagi vezetéknevűjével az történt meg, ami Mikszáth Kálmán novella-hőisével, *Bagi urammal*, a *Bagi uram frakkja* című novellájában, de azzal a különbséggel, hogy azt a Bagit azért nem engedték be egy díszebéddel járó fogadásra, mert nem volt frakkja, engem pe-

2 „Gyökerek, utak, jövők: az anyanyelv megőrzésének kérdései a Kárpát-medencében” című konferencia Pécs, Pécsi Akadémiai Bizottság székháza, 2013. szeptember 13-14.

dig annak köszönve hagytak beszélni, hogy van titulusom, viszont én nem tehettem meg a titulusommal azt, amit megtett a novellahős Bagi uram a díszében a frakkjával, amit végül is, hogy az ebéden részt vehessen, „csak azért is!”, sebtében megcsináltatott, varratott. Kedvem is lett volna akkor, ott, nyomban, a számomra kissé kellemetlen, ám humort sem nélkülöző helyzetben, ennek a Mikszáthi történetnek elmondásával oldani a feszültséget, de attól tartva, hogy tetézhetem a bajt, visszafogtam magam. És hogy így tettem, ma sem bánom. De azért észrevételemre „megkaptam”, ami *dukált*: a konferencia vezetője tudatta velem: „*Magyarországon nincs nyelvi rendőrség! Magyarországon mindenki úgy beszél, ahogy akar!*” A kijelentés ijesztően hangzott, veszélyesnek tűnt azonnal. Akkor, ott, nem is hittem el, hogy valóban ez a tényállás Magyarországon. Utána jártam a dolognak, és megbizonyosodhattam: a vitavezető tényt közölte! Magyarországon valóban nem létezik ma olyan tekintéllyel (netán jogkörrel is) bíró intézmény, amely tekintélyének súlyával, valamint szakemberei megalapozott, és egységes véleménye révén, az elektronikus- és nyomtatott sajtóval, és ezek munkatársaival szemben, anyanyelvünk alapvetően egyedi sajátosságait, genetikai jegyeit, törvényeit (amelyeket pedig nyelvészek évszázadokon át, és ma is folyó áldozatos elemző-kutató munkájuk eredményeként állapítottak meg, és nyelvtanokban írtak le), ha nem is rendőri szigorral és eljárás-móddal, de intézményi és egyéni autoritással eredményesen, és legalább közösségi szinten elvárhatóvá tennének/tehetnének, anyanyelvünk hagyománnyal tudományos kutatómunka eredményeivel megállapított törvényeinek, szabályainak betartása, betartatása érdekében, — megadva ezzel anyanyelvünknek, mint közös kincsünknek és együvé tartozásunkat legkifejezettebben biztosító tényezőjének, a kijáró és megérdemelt tiszteletet. Kellene ez, mert *A mindenki úgy beszél, ahogy akar.* mondat jelentése alapján, szerintem, éppolyan liberális és természetellenes állásfoglalás, mint az angliai törvények szerint a személyi jogkörben már kodifikált, jogerőssé vált azon paragrafus, amelynek értelmében *mindenki olyan nemű, amilyennek érzései alapján vallja magát*³, és aminek követ-

³ A Hír Tv Bayer shaw, 2018.. VII. 29.-én sugárzott műsorára hivatkozva állíthatom ezt, amelyben, többek között, arról az esetről értesülhettem, hogy Angliában 26 évi szolgálata ellenére, egy kliense azon panasza okán bocsátottak el egy orvost, mert következetesen annak természetes nemét jelző szavakkal fordult, annak ellenére, hogy kliense figyelmeztette: ő a másik nemhez tartozónak érzi és tekinti magát, ezért ezt vegye figyelembe a vele való beszélgetés során. Az orvos azonban kérésének, figyelmeztetésének nem tett eleget.

keztében az orvosi és szakorvosi megállapítás is, a bíróság előtt értékét veszti, lenullázódik. És ezért „*A Magyarországon mindenki úgy beszél, ahogy akar.*” mondat tartalma — számomra! — egyszerűen, és egyszerűsrimd, elfogadhatatlan! És remélem, nem csak számomra az. A nyelvi-nyelvhelyességi hiba pedig, egyértelműen az, — hiba, és a köznyelvi használatban csakúgy elfogadhatatlan, mint az imént idézett orvosi szakvéleményt felülíró jogi tétel.

3. A nyelvi-nyelvhelyességi hibákról jellegzetességeik alapján

A beszélők közléseikben a főnévi névmások használatakor gyakran vétének nyelvi-nyelvhelyességi hibát. A hibák mibenlétéről, a közlő és az adott beszélgetésben résztvevő személyek részéről bekövetkező reakciók módjáról, vagy éppenséggel a reakciók nem ritka elmaradásáról, be nem következéséről, az első részben idézettek-leírtak, és a második részben körvonalazott okok és szempontok szem előtt tartásával kívánok szólni. Természetesen, előbb a budapesti tévéállomások tájékoztató-, riport- és interjúműsoraiban, megszólalók közléseiben észlelt hibák, majd pedig az újvidéki Vajdasági Rádió és Televízió kettes csatornájának magyar nyelvű tájékoztató-, riport- és interjúműsoraiban-, ezt követően pedig az Újvidéken megjelenő *Magyar Szó* napilap említettekkel azonos jellegű írásaiban előforduló főnévi névmások használatban észlelt azonos hibák sajátosságait ismertetem. A lapban előforduló hibákról, a fentebb jelzett „behozatali” és „hazai” hibák megkülönböztetve, két csoportra osztottan szólok. A szóban forgó nyelvi-nyelvhelyességi hibákat tartalmazó tájékoztató-, riport- és interjúműsorokban észlelt és lejegyzett hibák, valamint a lap ilyen hibát/hibákat tartalmazó félretett írásainak elemző átnézése eredményeként a főnévi vonatkozó névmások két fajtájának, a *személyre* és az *egyébre* (nem emberre, nem személyre) vonatkozású tévesztések három féle, igen gyakori, valamint egy féle, igen ritkán előforduló (mindössze két esetben), de igen tanulságos nyelvi-nyelvhelyességi tévesztést figyelhettem meg. Mindezeket, sajátosságaiknak, jellegzetességeiknek megfelelően, négy csoportba osztottam. E csoportok nyelvi-nyelvhelyességi tévesztéseinek jegyeit előbb tévesztéseket tartalmazó, majd a nyelvi-nyelvhelyességi szempontból megfelelő használatot érzékeltető példákon mutatom be, a példák forráshelyét, pedig csak tényszerűségüket igazoló néhány adattal jelzem. Azért így, mert nem beszélőket, nem személyeket szándékozok bírálni tévesztéseik mi-

att, hanem, amint már említettem is, negatív és fenyegető nyelvi-nyelvhelyességi jelenségről szándékozom szólni.

A hibacsoportok:

1.) Az *aki* megjelenése a közlésekben az *amely, mely, ami* helyett, pl.: "... vannak olyan lakossági csoportok *akik*..."(Echo TV, 2015. V.), "A gyorsított video mutatja, hogy mennyit dolgozott a gondozó a pandamedve-bocccsal, *aki* játéknak fogta fel a dolgot." "(TV2, 2017. IV.), "... jelentős összegeket kapnak azok a gyáarak, *akik* a koronavírus elleni gyógyszer kidolgozásán dolgoznak." (M1, 2020. II.);

2.) az *amely, mely, ami* megjelenése olyan esetekben, amikor a közlésben nyelvi-nyelvhelyességi szempontból az *aki* felelt volna meg, pl.: "...azok a tagállami vezetők, *amelyek* ma élen vannak..."(M1, 2017. I.), "... olyan embereket kell indítani (a választásokon, B. F.), *amelyek* mellett ki tudnak állni." (Viasat 3., 2019. VII.). "... a vendégek újra jönnek, *amelyeket* már nagyon várunk." (M1, 2020. VI.)

3.) Olyan összetett mondatokban megjelenő hibák jelennek meg e csoport mondatpéldáiban, amelyekben személyt és egyéb (nem személyt) jelentő főnév is előfordul, így az ezek közötti különbségtétel nyelvi-nyelvhelyességi-, logikai- és etikai szempontból nézve is egyértelmű követelmény, tehát: a főnévi vonatkozó névmások mindkét fajtáját, az *emberre, személyre* utalót, és az *egyébre*, (a nem személyre, nem emberre utalót is) a közlőnek használnia kellett volna. Igaz ugyan, hogy kissé összetettebb mondat szerkesztés árán kellett volna megtennie ezt, azonban, e követelmények ellenére, a beszélő csak egyfélért használta, és ezt is csak úgy, találomra tette: hol az *akit*, hol az *amit*, vagy *amelyet* használta. Pl.: „Azok a *cégek*, és azok a *vállalkozók, amelyek*...” (Duna TV, 2015. II.), "... a díjat azok az *intézmények*, vagy *személyek* kapják meg, *akik*..." (Echo TV, 2015. II.) (A példamondatok főnévi névmásainak kiemelései most is, és az alábbiak során idézett példákban is, tölem való, mint ahogy az imént idézett két példamondatban a személyt és nem személyt jelentő szavak is.)

4.) Az ebbe a csoportba tartozó két hiba, az első két pont mondataiban megfigyelhetőktől abban tér el, hogy azokban felcserélt szerepkörben jelent meg a főnévi névmások két fajtájához tartozó szavak közül az egyik, vagy a másik, a 3. pontba sorolt példákhoz viszonyítottan (amelyekben, mint láttuk, a szükséges kétféle főnévi névmás közül csak az egyiket használta az adott példa közlője) pedig abban, hogy mindkét fajta főnévi névmás megjelenik. holott csak az *egyéb* csoportba tartozó szavak egyikére lett volna szükség. A következő két példáról van szó:

„Hány állatfajta van itt, *akivel*, vagy *amivel* megismerkedhettünk ebben az állatkertben?” (M1, 2019. IX. Kiemelte B. F.). „... alternatív ellenzék épüljön ki Magyarországon, *aki*, vagy *amely* szembe helyezkedik a kormánnyal...” (Ebben az esetben, sajnos, nem jegyeztem fel, hogy ez a közlés melyik csatornán és mikor hangzott el.)

Az 1.) pontban említett *aki*, *ki* személyre utaló főnévi névmások használata kapcsán megjegyzendő, hogy ezek megszemélyesítés esetén, nyelvi-nyelvhelyességi szempontból alaprendeltetésüktől eltérő módon is megfelelően használatosak. Írott szövegben ekkor a megszemélyesített tárgyra, állatra, fogalomra stb. utaló vonatkozó névmást idézőjelek közé kell tenni, élőszóban viszont a beszélő közlése során hangsúly-nyomatékosítással érzékelteti a kivételes névmáshasználatot. Az előzőleg említett módon járt el pl. a *Magyar Szó* munkatársa, akkor, amikor írásában kimustrált hűtőszekrényüktől való megválásának kellemetlen érzéséről szólva írta le, többek között, a következő két sort is:

„Csakhogy kezdtem nagyon rosszul érezni magam. Mert meg kellett válni egy hű társtól, „aki” évtizedekig tagja volt a családuknak.” (Magyar Szó, 2014. X.)

A lap egy másik munkatársa viszont, arról számolva be, hogy számos ország kormánya igen kedvező feltételekkel kínálja fel az állampolgársági státuszt egyes embereknek, ezeket írta:

„Pénznek, transzcendentális tőkének, hitelnek hívják az „illetőt”, „aki” országuk, s ez által országuk népének életét alapvetően befolyásolhatja.” (Magyar Szó, 2015. VI.)

Nyelvi-nyelvhelyességi hibának természetesen azokat az eseteket tekintendők, amikor — amint azt az imént idézettekől eltérően a megelőzők s bizonyítják —, nincs, és nem is nem lehet szó, az utóbb idézett példákkal szemléltetett, kivételes esetekről.

Az 1.) pontban említettekhez viszonyítottan más a helyzet a 2.) pontban, az *egyébre* (nem személyre) utaló *mely*, *amely*, *ami* főnévi vonatkozó névmásokkal. E szavak emberre, személyre vonatkoztatásban való előfordulása a szóban forgó személlyel szembeni *szándékos* sértést fejez ki, jelenít meg. Nehéz lenne például ennek eshetőségére nem gondolni akkor, amikor egy magyarországi ellenzéki pártcsoport egyik pártjának tagja a másik, velük szemben, de a hatalmon lévő pártszövetséggel szemben is, ellenzékinek tekintett párt tagságára vonatkozó kijelentésében használja a főnévi névmások e második csoportjába tartozó szavainak egyikét:

„... ha van a *Mi Hazánk Mozgalom*nak olyan embere, *ami* értékes...” (Echo TV, 2018. IX. Kiemelte B. F.)

Természetesen, vannak pozitív példák is, olyanok, amikor az említett médiumokban elhangzott közlésekben a beszélők rendeltetésének megfelelően használják a főnévi névmások e második csoportjába tartozó szavak egyikét-másikát. Egy ilyen a következő példa a *Magyar Szóból*: „... a mini-állatkertet felszámolták, így a tulajdonosok a palicsi kollégákhoz fordultak segítségért, és megkérték őket, hogy fogadják be a medvét, *amelytől* könnyek között váltak meg.” (Magyar Szó, 2014. III.)

A 3.) csoportba sorolt hibák kapcsán elmondható, hogy az általam vételezhető budapesti tévécsatornák, és a VRTV2 tájékoztató-, riport- és interjú-műsoraiban is, észlelt és lejegyzett nyelvi-nyelvhelyességi hibák előfordulásának száma az előző pontokba soroltakénál alacsonyabb. Ez azonban nem meglepő jelenség, hisz az élőnyelvben, azaz a mindennapi beszédben is ritkábban fordulnak elő az ilyen mondatszerkezetű közlések, de az már igenis meglepő, hogy a budapesti csatornák esetében az ilyen, a *személyes* és az *egyéb* csoportba tartozó főnévi névmást is szükségszerűen magába foglaló mondatos közlések — egyetlen közlés kivételével (amely egy erdélyi interjúalany kérdésre adott válaszában fordult elő!) — rendre, tévesztést tartalmaznak: vagy csak az előbb, vagy csak az utóbb említett csoportba tartozó főnévi névmást használja a beszélő. Ezzel szemben a VRTV2 adásaiban és a *Magyar Szóban* is még akad pozitív példa. Következzék erre egy-egy mondat innen is, és onnan is:

„A *Srbijagas* és az *Elektrovjvodina* csak azoknak végez szolgáltatást, *akik*, illetve *amelyek* megfizetik az igényelt szolgáltatást.” (VRTV2, 2017. I.)

„Az első naplóm, *amiben* olyan fontos dolgot jegyeztem le, mint a reggeli bundáskenyér elkészítése, *amihez* természetesen nem érthet mindenki, csak az, *akinek* az anyukája elmagyarázta azt, és előkerült egy sárga pörgős szoknya is, *amit* ha felvettem, királylánnyá változtam.” (Magyar Szó, IX. 24.)

Természetesen VRTV2 adásaiban is előfordulnak azért efféle tévesztések, mert hát a hibák a polgároknál sokkal könnyebben „lépik át” az államhatárokat, de a *Magyar Szóban* sem túl gyakoriak, azonban valamivel gyakrabban bukkannak fel az újvidéki tv-adóban észlelteknél, és pedig elsődlegesen egy írásjel megfelelő használatának megkérdőjelezhető volta miatt. Ismeretes ugyanis, hogy írásjelként létezik a vagytagosság, az *és*, és a *vagy* kötőszók jelentését kifejező jel, tehát a közlésben szereplő kétféle dolog összekapcsolásának, illetve a kettő közül egyik

választásának lehetőségét kifejező írásjel, — a jobbról balra ferdén-eső egyenes vonal. Ezt az írásjelet *A magyar helyesírás szabályai* tizenkettedik kiadása is tartalmazza: „/ A törtszám és a vagylagosság jele. Például: $\frac{1}{2}$, és/vagy” (l. a 275. pontot a 124. oldalon). És ez a jel a bajkeverő a lapban. A *Magyar Szóban* egy olyan mondatra bukkantam, amely egy-magában szemlélteti a nyelvi-nyelvhelyességi szempontból ejtésben és írásban is helyes-, de a téves megoldást is, — a következő mondat erre a példa:

„A Mihajlo Pupin sugárúton lévő szakszervezeti otthonban megtartott alkalmi ünnepség keretében dolgozókat, *illetve* munkaközösségeket díjaztak, olyanokat, *akik/amelyek* az elmúlt év folyamán kimagasló eredményeket mutattak fel a munka, *illetve* a szakszervezeti tevékenység terén.” (Magyar Szó, 2016. IV.)

Mint kitűnik, a tévesztést írott formában a szóban forgó *akik/amelyek* főnévi vonatkozó névmások írásmódja, a ferdevonal-írársjel képezi. Ezt az írásjelet ejtésben, amint azt a fentebb idézett írásjeltolmácsolás bizonyítja, *és-*, illetve *vagy*-jelentésű szóként kell olvasni és értelmezni. Ennek ténye pedig a mondatközlésben megjelenő két szó jelentéstartalma közötti *különbségtétel* (!) érzékeltetése helyett (amelyet az *illetve* kötőszó fejez ki) jelentésük közötti kapcsolat-fennállást (az *és* kötőszó megtestesítette jelentés-kapcsolatot), illetve az *e* szavak jelentete kétféle valóság közötti választási lehetőség-kifejezést, amit pedig az *és* kötőszóval szemben, a választási lehetőséget nyújtó-biztosító *vagy* kötőszó fejez ki. Tehát a ferdevonal-írársjel helyett a megkülönböztetés tényét és szükségét érzékeltető *illetve* kötőszó megismétlésének elkerülése végett, az írás szerzője az *azaz* vagy a *vagyis*, az *illetve* kötőszó jelentésével leginkább rokon-jelentésű kötőszók egyikét használhatta volna. De, ha már az írás szerzőjének mindenképpen az írásjel-használatára állt a tolla, kedve, akkor (lehet, hogy kivételesen), de ezúttal a vessző is megfelelt volna, mert erre az írásjelre, az adott szövegjelentés hatásának következtében áthárult volna a szöveg kezdeti és lezáró részében is jól használt *illetve* kötőszó megkülönböztetést kifejező jelentése. A ferdevonal-írársjel használata a most említettél még kevésbé elfogadható a következő esetben, már azért is, mert a szerző az interjú egészében egyetlen egyszer, — most, ebben a mondatban használhatta volna a közlésbe illő, és megfelelő *illetve* kötőszót: „Lesznek emberek és szervezetek, akikkel/amelyekkel megszüntetik az együttműködést.” (Magyar Szó, 2016. IX.)

Ez a hiba a VRTV2 élőnyelven folyó adásában természetesen érzékelhetőbb, szembeütőbb, amint azt a következő példa is bizonyítja:

„A Szaharov-díjat azok az *emberek, vagy szervezetek* kapják, *akik, vagy amelyek...*” (2020. XII.)

4.) Az ebbe, a 4. csoportba sorolt két nyelvi-nyelvhelyességi hiba ugyan nem sorolható a fentebb említett nyelvi-nyelvhelyességi hibák egyik csoportjába sem, de sértő szándékúnak sem tekinthető. E két mondat közlőről a nyelvtani ismeretek és nyelvi igényesség hiányának megállapíthatósága mellett, még két dolog feltételezhető. Az egyik az, hogy tévesztéseikkel a liberális elvek nyelvhasználatban és nyelvészetben való érvényesítését akaratlanul, vagy éppenséggel szándékosan segítik elő, azt az elvet, amelyet a „*Magyarországon mindenki úgy beszél, ahogy akar.*” mondat testesít meg; a másik pedig az, hogy nem gondolták át, lesz-e, lehet-e kommunikációs értéke a minden grammatikai szabályt nélkülöző közlésüknek. Mert, mi is a helyzet? Ha a hallgatónak az *aki* és az *ami* névmást egymástól eltérő közlésbeli funkcióját figyelembe véve áll szándékában értelmezni az első példamondat kérdését, akkor értse-e azt úgy, hogy az állatkertben a sokfajta állattól két fajta lényegesen különbözik egymástól is, és talán a többtől is: az embereknek, személyeknek tekintendő *akivel* személyre utaló főnévi névmással illetett állatok fajtája, és a valóban állatokként kezelendők fajtája (*amivel*)? És nagyon hasonló a helyzet a második példa esetében is. Mert milyen is legyen a kívánt létrejövetelű alternatív ellenzék, amely majd szembehelyezkedik a kormánnyal? Efféle kettősségében épüljön ki, létesüljön az is? Legyen két részlege? Embereket, személyeket (*aki*), és egyebeket, (tárgyakat, intézményeket, elvont fogalmakat, állatokat) tömörítő részlege? Aligha gondoltak e két mondat megfogalmazói ilyen képtelenségekre, de az, hogy így fejezték ki magukat, egyértelműen arra vall, hogy nagyon elbizonytalanodott nyelvérzéküket segítően nem támogatja anyanyelvük grammatikájának ismerete, mert azzal nemigen rendelkeznek, ám, ha mégis rendelkeznének, de szándékosan veszik a grammatikát semmibe, akkor látniuk kell, hogy hova jutottak ezzel a felfogással...

4. A budapesti tévécsatornák tájékoztató-, riport- és interjúműsoraiban megszólalók közléseiben észlelt nyelvi-nyelvhelyességi hibák

Amint azt jeleztem fentebb, jegyzetelésem eredményeként igen tekintélyes számú nyelvi-nyelvhelyességi hibát tartalmazó mondat és mondattöredék gyűlt össze annak ellenére, hogy nem töltök nap, mint nap, órákat a tévékészülék előtt. A legtöbb nyelvi-nyelvhelyességi hiba jegyzeteimben a budapesti tévéadásokból való. Ugyanezen nyelvi-

nyelvhelyességi hibák nálunk, bár ezt tüzetesebben nem vizsgáltam, észlelésem alapján azonban mondhatom, hogy először a Magyar Szó magyarországi hírforrásoktól átvett, és lektorátlanul leközölt írásaiban „behozottaként” jelentek meg, majd bizonyos késéssel, és ekkor is kezdetben még ritkábban bukkantak fel a VRTV2 tájékoztató-, riport- és interjú-műsoraiban, és a Magyar Szó újságíróinak ugyanezen műfajú írásaiban. A késésben, és abban, hogy még mindig ritkábban jelennek meg a két vajdasági médiumban, a budapesti tévécsatornáknak, azaz a *budapesti tévé-magyarban* már szinte elfogadottaknak számító hibák, az itteni újságírók bizonyos fokú ódzkodásának megnyilvánulását is láthatjuk, feltételezhetjük a *budapesti tévé-magyar* „nyelv” elfogadásával szemben. De ez az ódzkodás is, mert ellenállásnak azért mégsem minősíthető (az ellenállás már, könnyen lehet, hogy az együvé tartozás megkérdőjelezésének gyanúját kelthetné fel egyesekben a nagyon ódzkodókkal szemben), mintha gyengülőben lenne, ugyanis a hibák egyre gyakoribbak a két itteni médium tájékoztatásában is. A hibák budapesti adókban előforduló száma következtében le kellett mondanom abbéli szándékomról, hogy minden általam lejegyzett nyelvi-nyelvhelyességi hibát tartalmazó mondatot, mondattörédeket bizonyítékként fel is soroljak, ezért az észrevett és lejegyzett három fentebb ismertetett hibatípus mindegyikéből csak az első tíz lejegyzett nyelvi-nyelvhelyességi hibát tartalmazó, mondatot, mondattörédeket közlöm az alábbiak során (zárójelben tüntetve fel azon budapesti tévécsatorna nevét, amelyen a hibát tartalmazó közlés elhangzott, valamint elhangzásának évét és hónapját.) Ezt a megoldást a VRTV2 és a Magyar Szó napilap tájékoztató-, riport- és interjú-műsoraikat, illetve a lap ilyen írásait illetően a kevesebb hiba miatt esetenként sikerült, esetenként nem sikerült megvalósítani, amint az az alábbiak során következő hibafelsorolásokból kitűnik.

Az 1. csoport: az *aki* megjelenése a közlésekben az *amely, mely, ami* helyett:

1. „Vannak olyan célcsoportok és területek, *akik...*” (Echo TV, 2015. III.)
2. „Ez a csürhe, *aki* március 15-én nem ünnepelt, a magyar nép ellensége!” (Echo TV, 2015. III.)
3. „Nem tudunk olyan országot mondani, *akivel* Kína rossz viszonyban legyen...” (Echo TV, 2015. V.)
4. „Van neki egy macskája, *aki* tíz kilós, és úrnak kell szólítani.” (Echo TV, 2015. V.)

5. „Vannak, akik civil szervezetek bankszámláját hozzák, *akiknek* nyemrényükből juttatni szeretnének.” (M1 TV, 2015. V.)
6. „Azok az intézmények, *akik...*” (Duna TV, 2015. V.)
7. Vannak olyan bankok, *akik...*” (M1 TV, 2015. V.)
8. „Köszönetet mondunk azoknak a vállalkozásoknak, *akik* korrektül járnak el.” (M1 TV, 2015. V.)
9. „Vannak országok, *akiknek* voltak gyarmataik, és nyitottabbak a más kultúrákkal szemben.” (M1 TV, 2015. V.)
10. „Megvan az a három együttes, *aki* felléphet a nagy-színpadon.” (M1 TV, 2015. V.)

A 2. csoport: az *amely, mely, ami* megjelenése a közlésekben az *aki* helyett:

1. „... vannak olyan munkaadók, *amelyek* még vizet sem biztosítanak az építkezéseken dolgozóknak.” (Duna TV, 2013. VII.)
2. „... ha van olyan baloldali vállalkozó, *amely* az ország érdekeiben tevékenykedik...” (M1 TV, 2015. VI.)
3. „... olyan püspökök kinevezésére nyílt lehetőség (a Kádár-korszak idején, B. F.), *amelyek* lojálisak voltak a rendszerhez.” (Duna TV, 2015. VI.)
4. „... X. Y. lehet a harmadik olyan versenyző, *amely* ugyanabban a versenyszámban harmadszor szerez aranyérmet,” (M1 TV, 2015. VIII.)
5. „A jó adózó az, *amely...*” (M1 TV, 2015. XII.)
6. „... tárgyalások folytak a görög – török hadifogoly- cseréről, és arról az ötvenezeréről (migránsról, B. F.), *amelyek* Görögországban vannak.” (M1 TV, 2016. IV.)
7. „Azokat a szakembereket képezik, *amelyekre* szükség van.” (M1 TV. 2016. IV.)
8. „A csapatnak ki kell iktatni egy mesterlövészt, *amely* egy egész osztagot tart sakkban.” (Duna Word TV. 2016. V.)
9. „... csökkentik az adót azoknak a munkaadóknak, *amelyek* bölcsödét is működtetnek.” (M1 TV, 2016. VI.)
10. „... képzelje el azt a jelöltet (képviselőjelöltet, B. F.), *amely* mögött nincs program...” (Echo TV, 2017.)

A 3. csoport: a személyre és egyébre (nem személyre) utaló főnévi névmás az *aki*, illetve *amely* (vagy *mely, ami*) megjelenése egy mondaton belül:

1. „... azok a cégek és azok a vállalkozók, *amelyek...*” (Duna TV, 2015. II.)

2. „... igényelhetnek azok a *vállalkozók és vállalkozások, akik...*” (Duna TV, 2015. III.)
3. „... olyan *alkotók, vagy alkotói csoportok számára, aki* vadászfilmet készít...” (M1 TV, 2015. VI.)
4. „Olyan *magánszervezetek, és egyének* biztosítják az anyagiakat, *akik...*”(M1 TV, 2015. VIII.)
5. „Azokat a *munkáltatókat és vállalkozásokat* részesítik támogatásban, *amelyek* megváltozott munkaképességű munkavállalókat foglalkoztatnak. (Echo TV, 2016. I.)
6. „A díjat azon vállalkozások és személyek kapják, *akik...*” Echo TV, 2016. IX.)
7. „... most is megjutalmazták azokat az *iskolákat és személyeket, akik...*” (Echo TV, 2017. II.)
8. „Akár azokkal az ellenzéki pártokkal és képviselőkkel, *akikkel* egyezsége juthatunk...” (M1 TV, 2020. III.)
9. „... tovább kell segíteni azokat a *csoportokat és személyeket, amelyek...*”(M1 TV, 2018. II.)
10. „Csak olyan *dokumentumot, és olyan vezetőt* tudnak támogatni, *amely...*” (M1 2019. VI.)

5. A budapesti tévéadók tájékoztató-, riport- és interjúműsorainak közlésekben észlelt tévesztések elemzése nyomán levonható következtetések, megállapítások

A főnévi névmások két csoportjába, a *személyre* és az *egyébre* (a nem *személyre*, nem *emberre*) tartozó névmások használatában a budapesti beszélők közléseiben észlelt, igen gyakori nyelvi-nyelvhelyességi tévesztések jelensége kapcsán (már, a csak „ízelítőként” közölt példák láttán is!), az a következtetés vonható le, amely szerint ez a jelenség inkább a hibákat vétő beszélők igénytelenségével, netán, nyelvtani ismereteik hiányával, vagy éppenséggel ezen ismertek szándékos ignorálásával magyarázható, mint a nyelv változásával. Azt, hogy valóban nem nyelvi változás lehet a nyelvi-nyelvhelyességi hibák beszélők általi létrehozója, közvetett, vagy közvetlen okozója, határozottan bizonyítja annak ténye, hogy a *személyre*, és az *egyébre* (a nem *személyre*, nem *emberre*) utaló vonatkozó főnévi névmás használatával bekövetkező grammatikai és jelentésbeli megkülönböztetés, a fentebb idézett első és második csoportba tartozó, tévesztéseket tartalmazó mondatokból *nem tűnt el!* Tehát megállapítható, hogy a hibák megjelenésének jelenségét nyelvváltozás

következményének tekinteni, *nem lenne más*, mint egyszerű — *feltételezés!* Mind ezek, valamint említett tények figyelembevétele alapján leszögezhető, hogy a szóban forgó hibák esetében nincs, és nem is lehet másról szó, mint a vonatkozó névmások két fajtájának tévesztők közléseiben bekövetkezett indokolatlan és elfogadhatatlan funkciócseréjéről. Indokolatlan, elfogadhatatlan és felesleges is ez a funkciócsere, mert ennek bekövetkeztével a nyelvben gyakorlatilag semmi más nem történik, mint „csak” az, hogy a közlések megértése válik nehezebbé és félreérthetőbbé, viszont a *személy* és az *egyéb*, a nem személy közötti megkülönböztetés lehetősége továbbra is (még a funkciócsere esetleges elfogadása esetén is!), anyanyelvünkben fenn- és megmarad! Ennek ténye pedig nyelvészeti szempontból egyszerűen kizárja a lényeges, a nyelv genetikai sajátosságainak változását is eredményező nyelvváltozás feltételezésének még lehetőségét is. Tehát anyanyelvünk szóban forgó sajátossága „A Magyarországon mindenki úgy beszél, ahogy akar!”- elvet valló *budapesti tévé-magyar* beszélők erőszakos, romboló beavatkozása ellenére sem tűnik el, így e nyelvi-nyelvhelyességi hibát elfogadók csupán a kétféle főnévi névmás szavainak nem jelentés-, hanem „csak” funkciócseréjéig jutottak el. Úgy is mondhatnánk, hogy a hibákat vétő beszélők tévesztéseikkel, anyanyelvünk sajátos egyedi jellegzetességeit megbontó szándékával szemben, az, magára hagyatva, a tévesztők által még grammatikájától megfosztottan is, képes megvédeni szóban forgó jellemző sajátosságát. E jelenségben anyanyelvünk olyan görcsösen makacs ellenállóképességét ismerhetjük fel, mint amilyent József Attila látott általam mottóul választott soraiban megcsodált az anyaföldben, a *kamatra győtört anyaföldben*, amely minden bénító körülmény ellenére termést-hozó, életet termő erejét is bizonyítja, sajátosságának megtartásáért folytatott szinte emberi küzdelmével. És mindez, a maga teljességében figyelmeztetés és figyelemfelhívás is volt József Attila részéről arra vonatkozóan, hogy nem jól mentek a dolgok, hogy társadalmi szinten sürgősen tenni kell valamit. És a mottóul választott József Attila-sorok ezen üzenete a szóban forgó nyelvi-nyelvhelyességi hibák elszaporodása, gyakorisága miatt/okán, figyelmeztetésként értelmezendő az anyanyelvhasználat jelenlegi állapotára vonatkoztatva is, ma, a nyelvi-nyelvhelyességi hibák egyre gyorsuló terjedésének idején. Ebben a helyzetben igencsak kell a figyelemhívás. Hogy ez valóban így van, hogy valóban ez a helyzet a magyarországi nyelvhasználat esetében, azt a már elemzett első két hibacsoport tanulságai mellett, a harmadik és negyedik csoportba sorolt nyelvi-nyelvhelyességi hibák, nem csak megerősítik, de bizonyítják is. Ebben

a helyzetben figyelemfelhívás, és egyszersmind figyelmeztetés is a József Attilai meglátás. Ennek valósága válik konkréttá a módosításokkal aktualizált alábbi sorokban:

A maga módján itt is megterít

a tévé-magyart beszélők által meggyötört anyanyelv.

Közléseikben, *aki* helyett *ami*, *ami* helyett, *aki* virít.

6. a) A VRTV2 tájékoztató-, riport- és interjúműsoraiban elhangzott észlelt nyelvi-nyelvhelyességi tévesztések

Az 1. csoport: az *aki* megjelenése a közlésekben az *amely*, *mely*, *ami* helyett a szóban forgó műfajú adásaiban:

1. „A Magyar Mozgalom, *aki*...”(2016. IV.)
2. „A megyék és régiók, *akik* aláírták a szerződést...” (2016. V.)
3. „Tarason maradt még egy kis gólya, *aki* szülei nélkül maradt, *akik* már elrepültek Afrikába,” (2016. VIII.)
4. „Azoknak a cégeknek is segínyt ad, *akik*...” (2017. I.)
5. „Mi olyan állatokat igyekszünk tartani, *akik* jobban elviselik a hideget.” (2017. I.)
6. „Központot alakítottunk ki, *aki* befogadja a beteg állatokat és gyógyítja is.” (2017. I.) „
7. „Azok a fák a helyett ültetnek, *akik* kimentek.” (2017. III.)
8. „Most van igazán szükség az ilyen csoportokra, *akik* életben tartják a hagyományokat. (2017. IV.)
9. „A családok, *akik* elmentek...” (Szkorenovácról turisták fogadásával is foglalkoztak. B. F.) (2017. V.)
10. „Napi rendszerességgel érkeznek megkeresések jelentős magyarországi cégektől, *akik* itt kezdenének tevékenységbe.” (2017. V.)

A 2. csoport: az *amely*, *mely*, *ami* megjelenése a közlésekben az *aki* helyett:

1. „... azoknak a versenyzőknek egy része, *amelyek* bizonyítani tudta, hogy külföldön végeztette el a doppingellenőrzést...” (2016. VII.)
2. „Méhész nem gazdája a méheknek, hanem olyan szolgája, *amely* mindig mindent időre végez el.” (2017. IV.)
3. „... olyan királyról emlékezünk meg, *amely*...” (2017. VIII.)
4. „Szerbiai játékos lesz az első, *amely*...”(2018. II.)
5. „... leginkább kisgazdaságok vannak, és ezeknek nincsenek olyan embereik, *amelyek* az idénymunkások be- és kijelentéséve foglalkozna.” (2019. VI.)

6. „Emlékezzünk azokra a személyiségekre, *amelyek* meghatározóak voltak (az oroszlámosi templom, B. F.) 150 éves működésének lehetővé tételében.” (2020. XI.)

3. csoport: a személyre és egyébre (nem személyre) utaló főnévi névmás az *aki*, illetve *amely* (vagy *mely*, *ami*) megjelenése egy mondaton belül:

1. „Pályázatot hirdetett a Kultúra Nova azoknak az *egyesületeknek* és *személyeknek*, *akik...*” (2017. VIII.)

2. „Plakettet adtak azoknak a *személyeknek* és *szervezeteknek*, *amelyek* részt vettek a futóversenyen.” (2018. II.)

3. „A VaMaDiSZ köszönetet mond mind azoknak a *szervezeteknek* és *személyeknek*, *akik* támogatták a szervezetet a Jogi Karral folytatott perben.” (2018. V.)

4. „... azokat az *újságírókat* és *szervezeteket*, *amelyeket...*” (2019. X.)

5. „A tolerancia-díjakat átadták azoknak az *újságíróknak*, *közösségeknek*, *szervezeteknek* és *szövetségeknek*, *amelyek...*” (2019. XI.)

6. (Szabadkán a Pro urbe-díjat, B. F.)”... olyan *személyeknek*, vagy *intézményeknek* ítélik oda, *akik...*” (2020. VIII.)

7. „Az ENSZ szankciókat vezet be azok a *személyek* és *szervezetek* ellen, *akik*, vagy *amelyek...*” (2020. X.)

8. „... büntetést szabnak ki azokra a *személyekre* és *intézményekre*, *akik*, és *amelyek* megszegik (a vírus terjedésének megakadályozása érdekében hozott, B. F.) intézkedéseket.” (2020. X.)

9. „A Szaharov-díjat azok az *emberek*, vagy *szervezetek* kapják, *akik*, vagy *amelyek...*” (2020. XII.)

b) A Magyar Szó napilap tájékoztató-, riport- és interjúműsoraiban megjelent közlésekben észlelt tévesztések

7. Az 1. csoport: az *aki* megjelenése a közlésekben az *amely*, *mely*, *ami* helyett a szóban forgó műfajú írásokban:

a) „Behozatali” hibák:

1. „Ogapogó egy rémséges sárkánygyík, *aki* a tó fenekén rejtőzik.”

2. „Ahogy Loch Ness esetében Skóciában, úgy a víziszörny-biznisz az Okanagan-tónál is virágzik: évente rengeteg turista keresi fel a környéket, hogy lencsevégre kaphassák a szörnyet, *aki* továbbra sem hajlandó felbukkanni.” (Mindkét mondat a Tarka világ melléklet egy cikkében fordul elő, 2013. XI.)

3. „Közben egy öreg majom, *aki* végignézte az egész jelenetet egy faágról, arra gondolt, hogy hasznot húzhat abból, amit tud, és kialakíthat valami védelmet a leopárdtól.” (2014. XI.)
4. „A kutatások szerint a földművelést ugyanaz a népcsoport hozta az Ibériai-félszigetre, *akik* Közép- és Észak-Európába.” ((2015. IX.)
5. „A kisleány legjobb barátja lett a hatalmas kígyó, *akit* Luckynak, vagy is Szerencsésnek nevezett el.” (2015. VI.)
6. „Október 28-án megrendezésre kerülő fesztivállal ünneplik meg a rizs betakarításának sikerét, és egyben ez a kulturális hagyomány egyfajta tiszteletadás a nagyteherbírási állatok előtt is, *akiknek* a mai napig nagy szerepük van a mezőgazdasági és a falusi mindennapokban.” (2015. XI.)
7. „Elpusztult a thaiföldi uralkodó kutyája Khun Tondaeng (Tongdaeng nagyságos asszony), *akit* Bhumibol Aduljadedzs (IX. Ráma) király példaként állított hazája elé.” (2015. XII.)
8. „A fejlődő országok majdnem kétszer annyi cipőt, mintegy 1, 38 milliárd párt exportálnak, a fejlett országokkal szemben, *akiknél* ez az érték mindössze 637 millió.” (2017. III.)
9. „Behemót, *aki* Mihail Bulgakov A mester és Margaritájának emblematikus karakteréről kapta a nevét, bozontos fekete szőrű szibériai-perzsa keverék.” (macska, B. F.) (2018. VIII.)
10. „A macska, *akiből* fizikus lett.” (Tarka Világ, melléklet, 2020. X.)

1. csoport: „Hazai” hibák:

1. „Az utóbbiak elsősorban azokat a köztársaságokat érinti majd igen fájdalmasan, *akik* jószerevével évtizedek óta a költségvetés, tehát az adófizetők számlájára viszonylag jó módon éltek.” (2013. VIII.)
2. „Volt néhány olyan korosztály, *aki* ezt meg is tudta valósítani.” (2014. II.)
3. „A rendőrség, *akik* elvégezték a helyszínelést, a jegyellenőrt pedig bevitték az újvidéki kórház baleseti sebészetre.” (2014. VII.)
4. „Szembetűnő, hogy a tiltakozás szinte kizárólag azoknál az állami cégeknél jellemző, *akik* a nép pénzét kezelik, és szinte nincs saját jövedelmük” (2014. XI.)
5. „Bebecslések szerint több millió fát mókások ültettek, *akik* elásták a magokat, majd megfellebbeztek róla.” (2015. X.)
6. „Mindez azonban sovány vigasz azoknak, akik mások felelőtlensége miatt mennek tönkre, és azoknak a néptömegeknek, *akik* a válság terhét a vállukon viselik.” (2015. X.)

7. „**A valóság az**, az európai nemzetek még azokat a tömegeket sem voltak képesek integrálni, *akik* fokozatosan, évtizedek során érkeztek.” (A kiemelés a szerzőtől való, B. F.) (2016. III.)

8. „Hozzátette, azokkal a pártokkal biztosan nem lépnek koalícióra, *akik* kitalált csalásokról beszéltek és nyomást gyakoroltak a Köztársasági Választási Bizottságra.” (2016. V.)

9. „Az elkövetkező egy évben tilos lesz Szerbiába belépni annak a menekültcsoportnak, *akiket* tegnap a Raska-Rudnica útvonalon állítottak meg a belügy dolgozói.” (2016. IX.)

10. „De ha utolértem volna azt a kutyát, amelyik pár másodperc alatt végzett a cicával, *akit* örökbe fogadtunk, ápoltunk és szerettünk, akkor valószínűleg a pusztá kezemmel verem agyon.” (2017. I.)

A 2. csoport: az *amely, mely, ami* megjelenése a közlésekben az *aki* helyett:

„Hazai” hibák:

1. „Az a személy, *amelyet* magunkban, vagy másban ismertünk meg, az, aki több és mélyebb, mintegy facebook-szelfi vagy egy gazdasági adat – fogyasztó. Az, *amely* gyökeres ellentétben áll a haszon-, felszín-, élmény- és mennyiségkutatásával. Az, *amely* „egész”, mint „egy”, összehasonlíthatatlanul több, mint a számlálhatatlan „sok”.” (2020. IV.)

3. csoport: a személyre és egyébre (nem személyre) utaló főnévi névmás az *aki*, illetve *amely* (vagy *mely, ami*) megjelenése egy mondaton belül:

„Hazai” hibák:

1. „Megközelítőleg 19000 olyan vállalat és 16000 olyan vállalkozó van, *amely* már több mint három hónapja nem fizeti a fölvelt kölcsönök után járó törlesztő-részletet.” (2013. III.)

2. „Este hétkor pedig egy másik húzás keretein belül az derült ki, hogy a megírt drámák *mely* rendező és színészcsoport keze alá kerülnek, *akik* 24 órán belül kellett, hogy színpadképesé tegyék az írást.” (2014. IX.)

3. „Olyan személyeknek és közösségeknek adják át az elismerést, *akik/amelyek* foglalkozásuktól, munkahelyi kötelezettségeiktől függetlenül, vagy azt jelentősen túlteljesítve a legtöbbet tették épített és természeti környezetünk, kulturális örökségünk értékeinek megismertetése, védelme érdekében.” (2015. VII.)

4. „Most készülnek egy egyesületet bejegyeztetni, ami, lehetővé teszi, hogy az a néhány ember vagy család, *aki* szeretne valamelyik szegleten otthont teremteni magának hivatalosan, hosszú távú szerződéssel védett jogokkal megtehesse.” (2015. VII.)

5. „Ennek alapján azok az egyének vagy háztartások számítanak szegénynek, *amelyeknek* a jövedelme nem éri el a létminimum összegét.” (2018. IV.)

8. A VRTV2 tévéadó és a Magyar Szó tájékoztató-, riport- és interjúműsorainak közlésekben észlelt tévesztések elemzése nyomán levonható következtetések, megállapítások

Az itteni két médiumban észlelt hibák felsorolásának pusztá áttekintése alapján is megállapítható, hogy a főnévi névmások használatkor budapesti adók műsoraiban elhangzott közlésekben észlelt nyelvi-nyelvhelyességi hibák mindegyike valóban „átlépte” az országhatárt. Csakúgy megállapítható az is, hogy ezek a hibák valóban eltanulhatók, hiszen nem csak a két médium itteni újságírói építik be ezeket közléseikbe, illetve írásaikba „könnyedén”, „kreatívan” és önállóságukat bizonyítóan, hanem, beszélgetésre, vélemény-nyilvánításra meghívott vendégeik és interjúalanyaik is. Igaz, nem mindegyik nyelvi-nyelvhelyességi hibát azonos gyakorisággal, — a két itteni médium hibákat tartalmazó mondatainak, mondattöredékeinek száma a felsorolásokban már első rápillantásra láttatja ezt! Ha azonban csak kissé figyelmesebben szemléljük az itteni két médium hibafelsorolásait, akkor figyelmet érdemlőbb különbségeket vehetünk észre a két médium között is, de mindkettőn belül is.

A VRTV2 esetében a hibákat csoportjaik szerinti felsorolások valamivel részletesebb szemrevételezése előtt két dolgot mindenképpen meg kell említeni. Először azt, hogy a VRTV2 a Szerbiában élő nemzeti kisebbségek nyelvein műsort sugárzó adó, ami egyúttal azt is jelenti, hogy a nap 24 óráját jelentő műsoridő-kereten minden nemzeti kisebbség osztozik, így a magyar nyelvű műsorokra, ezen belül pedig a tájékoztató-, riport- és interjú-műsorokra is kevesebb idő jut, ez pedig kevesebb közlési lehetőséget, és egyszersmind kevesebb nyelvi-nyelvhelyességi tévesztés-lehetőséget jelent az adásokon belül, de főképpen a budapesti tévéadókkal szemben. Másodsorban viszont az tartandó számon, hogy legtöbb esetben ez a tévécsatorna sem, mint ahogy más csatornák sem, ismerteti nézőivel hírforrásait, aminek következtében nem oszthatók a nyelvi-nyelvhelyességi hibák sem két csoportra a meglévő csoportosításokon belül, ami pedig megtehető a *Magyar Szó* esetében. Ami pedig a meglévő három hibacsoportot illeti a VRTV2 csatorna esetében megfigyelhető, hogy az első csoportba az *aki*, (*amely*,

mely, ami) helyett való használata a legelterjedtebb hiba. És ezt nemcsak az a tény bizonyítja, hogy meg van a tíz felsorolásra alkalmas hiba, hanem az is, hogy hogy a tízes számmal jelölt hiba-limit 2017. májusával bezárólag lejegyzett hibát tartalmazó mondatokkal lett meg. Ezzel szemben a második csoportba sorolt, *egyébre, nem személyre, nem emberre* utaló *amely, mely, ami* főnévi vonatkozó névmás *aki személyre, emberre* utaló főnévi névmás helyett történő használata sokkal ritkább: a 2020-ban lejegyzettekkel sem érte el a tízet. Ennél valamivel gyakoribb a 3. csoportba, a mindkét főnévi névmás használatát nyelvi-nyelvhelyességi szempontból igénylő mondatok esetében: 2020, december 15-ével bezárólag sem lett ki a hiba-limit.

A *Magyar Szóban* az 1. hibacsoport „hazai” hibáit illetően a VRTV2 azonos esetével majdhogynem megegyező a helyzet, ugyanis 2020. január elsejei bejegyzésével betelt a megszabott 10 hibát tartalmazó mondat, mondatöredék közlését lehetővé tevő limit. Ugyanez a „behozatali” hibák esetében 2020. októberi hibajegyzésével következett be. Viszont sem a második, sem a harmadik csoportba sorolható „behozatali” hibára nem bukkantam.

Lehet megelégedésnek, de érdekességnek is tekinteni, azonban mindenképpen tény az, hogy a *Magyar Szó* újságírói kerülnek a személyek degradálását, ugyanis mindössze egyetlen mondatban, bár ebben többször, fordult elő (bár az is, csak 2020. áprilisában!), hogy a személyes vonatkozó névmás, az *aki* helyett, az *egyébre* utaló, *amelyet* használta az írás szerzője. A *személyre és egyébre* (nem *személyre*) utaló főnévi névmás az *aki*, illetve *amely* (vagy *mely, ami*) megjelenése egy mondaton belül sem gyakran egyszerűsödik a kétféle főnévi vonatkozó névmás egyikének használatára, ám ez a fajta hiba gyakoribb előfordulást jegyez az előző csoportba tartozónál: 2018-cal bezárólag 5 mondatot, mondatöredéket jegyeztem fel. Azóta nem bukkantam a lapban ilyen típusú hibára. És ezt kedvező és reménykeltő jelnek tekintem. Majd elválik, hogy indokoltak, avagy indokolatlanok-e ebbéli reményeim...

9. Összegzés

Magyarországi közszereplők, de más magyarországiak is gyakran és szívesen hangoztatják, főképpen a Magyarország határain túl élő magyarokhoz és szórványban élő nemzettársaikhoz szólásukkor, hogy anyanyelvünket meg kell őrizni. Az előzőek során kifejtettek alapján

azonban, azt hiszem, jogos a kérdés: vajon csak a határokon túliakra vonatkozatható a kétségtelenül jó szándékú és helytálló elvárás? És e kérdés maga után vonja, egyúttal aktualizálja is a 2003-ban pécsi nyelvészeti tanácskozáson elhangzott kérdésem: „*Milyen magyar nyelvet kell, kellene megőriznünk? Éspedig mindannyiunknak,— határokon innenieknek, és határon túliaknak egyaránt!* Ha pedig megőrzésről van szó, akkor az is megfontolandó — úgy, általánosságban, de konkrétan az anyanyelvre gondolva is! — hogy mit érdemes megőrizni? Ha általánosságról van szó, akkor sorjázhatnak a kérdések: *mit lehet, mit érdemes, és mit kell megőriznünk?* Mindenféle kacatot, vagy talán csak azt, ami érték, hasznosnak bizonyult, és még most is kell? Esetleg még azt, ami másnak talán semmit sem ér, nem is jelent semmit, de nekünk, valamért, ha érzelmileg is, de még igen fontos?! A nyelv, anyanyelvünk megőrzését illetően azonban, az említetteknel több dologról van szó, mert nem egyént, nem is csak egy szűkebb emberi közösséget, és nem is csak hasznosságot, érdekeltséget tartalmaz —, de nem is kevesebbet, mint a nemzet történelmét, múltját, jelenét és jövőjét, — rugalmas egységével, bizonyos eltéréseket megengedő-elviselő rugalmas azonosságával pedig az anyanyelvet beszélők, a nemzet tagjainak összetartozását biztosítja. Ennek köszönhetően viszont azok is az egy nemzethez, egy nyelvet beszélők közösségéhez tartozóknak érezhetik, és tekinthetik, és érzik is és tekintik is magukat, akik az anyaország határain túli területeken, földrészekben születettek, ott élnek, és minden bizonnyal ott is halnak meg. Tehát egyáltalán nem szónoki a kérdés, de lényegbe vágó: *milyen anyanyelvet is őrizzünk meg? A budapesti tévé-magyarot?* Ezt a „magyar nyelvet”, amelynek, még, ha nyelvnek is tekintenénk, múltja mondva-csináltan is legfeljebb húsz-huszonöt évet tesz ki?! És jelene sincs, hisz a budapesti tévéadókon *budapesti tévé-magyarul* megszólalók közlései részleteinek felét (?), több mint felét (?) a régtől fogva használt magyar köznyelv képezi? Vajon beszélésnek, nyelvhasználatnak tekinthető-e az olyan beszéd, amelynek közlései érthetők lennének, ha a nyelvi-nyelvhelyességi hibák tartalmát nem kuszálnák, zagyválnák össze? De valami, (számomra ismeretlen, megmagyarázhatatlan) okokból, megtűrik az ezt a vadhajtás-nyelvet nem beszélők is ezt a bizonyos *a budapesti tévé-magyarot*. (Ők a „jópofaság”, netán valami „újszerűség” és „frissesség” megnyilvánulásának tartanak ezt a „nyelvet”?)

No, és, mi is a helyzet a *budapesti tévé-magyar* nyelvféleség jövőjét illetően? Bár, — ha furcsán hangzik is! —, valamiféle jövője lehet. Létezik ugyanis, ilyen, egy alapnyelvből, a német nyelvből kinőtt,

de más nyelvek néhány jellemző sajátosságát is magába szívó, magába építő, és ez által egy szűkebb emberi közösség kommunikációjára alkalmassá vált nyelv — a jiddis. De ettől a szinttől a *budapesti tévé-magyar* még messze elmarad. Mert a *budapesti tévé-magyar* jelenleg még (a fentebb felsorolt jellemző vonásai, jegyei következtében) nem egyéb, mint nyelvi vadhajtás, vagyis nyelvi-nyelvhelyességi hibák halma. Ahhoz, hogy valamiféle nyelv legyen, újabb nyelvi-nyelvhelyességi hibákra, továbbá más nyelv, nyelvek bizonyos jellegzetességeinek és törvényeinek átvételére, magába olvasztására, s mind ezeknek egységessé tételére lenne szükség, valahogy úgy, ahogyan az átalakulás a jiddis kialakulása folyamán történt. Mindaddig pedig, amíg ezen a folyamaton a *budapesti tévé-magyar* át nem esik, csak eltanulhatóak maradnak mind azok a nyelvi-nyelvhelyességi hibák, amelyek a magyar nyelvnek a vadhajtására jellemzőek. És, hogy ez a dolog érvényesíthető, el is tanulható bizonyítják a VRTV2 magyar nyelvű adásainak tájékoztató-, riport- és interjúiban, valamint a Magyar Szó ezen műfajaiba sorolható írásaiban már nem is igen ritkán előforduló, fentebb már fogalmilag meghatározott „behozatali” és „hazai” szavakkal jelölt-nevezett hibák. Akinek pedig mindez elfogadhatatlan, mint ahogy az — talán többek mellett — számomra is, annak nem marad más hátra, mint a csatornaváltás, aminek alkalmazásáról fentebb már szóltam. Ezt a műveletet, bevallom, szorgalmasan gyakorolom ma is. Mászt nem is tehetek, merthogy ismerem a szólást: „Egy fecske nem csinál nyarat.” Tudom ezt, és azt is, hogy leírhatom én észrevételeim, meg is jelenhetnek a leírt sorok, és: — ennyi! Ennek tudatában és mindennek ellenére, kényszerből ugyan, de tovább játszom a „csatorna-váltósdit”: bárki is szólaljon meg *budapesti tévé-magyarul*, nem hallgatom végig mondanóját (sem a budapesti, sem a hazaiak közül az *így beszélőkét*), mint ahogy a *Magyar Szó* efféle nyelvi-nyelvhelyességi hibákkal „dúsított” cikkeit sem olvasom végig, talán, mert nem vagyok mazochista. Így hát, az efféle irritálást sem viselem el. És be kell vallanom, félve gondolok arra az eshetőségre, hogy mi lesz akkor, ha itt is, ott is, minden médiumban, túl sok lesz a hiba...

Nem ártana azonban, sőt nagyon is jó lenne, ha a *budapesti tévé-magyart* beszélők elállnának attól, hogy az anyanyelv megőrzésének fontosságáról beszéljenek, ugyanis nem csak a fentebb idézett fecskéről, de a bagolyról és verébről, és még a borról és vízről is létezik szólás a hagyományos magyar nyelvben... És amikor ők az anyanyelv megőrzéséről beszélnek, ezeket a szólásokat juttatják eszembe...

Felhasznált irodalom:

1. TEMESI M.: A névmás. Tompa J. (szerk.) A mai magyar nyelv rendszere. Leíró nyelvtan, I. kötet, 246. o. Akadémia Kiadó, Budapest, 1961.
2. É. KISS K. — KIEFER F. — SIPTÁR P.: Új magyar nyelvtan. Oziris Kiadó, Budapest, 1998.
3. A. JÁSZÓ A. (főszerkesztő): A magyar nyelv könyve. Nyolcadik kiadás. Trezor Kiadó, Budapest, 2007.
4. MIKSZÁTH K. Bagi uram frakkja.
5. *A magyar helyesírás szabályai* tizenkettedik kiadás. Akadémia Kiadó, 2015. 275. pont, 124. oldal.